

Величко Георгиев

886.7-3
7
537

УБАЛИЙСКИ ЗАКАЧКИ

Нова Загора

Това мое експозе е произнесено на първи ноември 2005 година – денят на будителите, пред новозагорската културна общественост на промоцията на четвъртата ми книга “Увалийски закачки”. След като изслушах изпълнение на деца за народно песне, бях принуден да променя предварително подготвеното кратко встъпително слово, което щях да изложа пред публиката. И в момента го правя като мисля, че то е в унисон с народословесния български фолклор. Затова никой извор не тече за себе си. Той тече за мене, за тебе, за всички – да ни облива с бистроструйните си води. Никое огнище не гори за себе си, то излъчва енергия под форма на топлина и светлина. Топлината да ни задържа и сгрява, а светлината да не бъркаме посоката. Тази и други природни и битови дадености ме връщат назад във времето – да се приземявам и контактувам с хората на златната загария, на бялото злато, на топлоелектрическите централи, на чобанасмашките ливади с конете и пеещите каручки на горнотракийските майстори колоро-железари, на пръхкавия и плоден чернозем, по който с грохот и огнен прах Тервел е водил България на поход. Там аз не само се приземявам, но и се заземявам, за да няма напрежение когато слушам хората как общуват помежду си на своя диалектен език, да се дивя на увалийската лексика, която притежава особена експресивност и неповторима самобитност. Проучвам и пиша говорим фолклор, който спада към науката за словесното народно творчество (песни, поговорки, приказки, пословици и притчи), за народния бит и обичаи (хора, ръченици, надпявания, надевирвания). Ето за какво пия вода винаги от извора – тази жива магия, където са моите живи хора-герои с техния бит, обичаи, нрави и традиции, на които дължим възхвала.

До сега съм проучил над 320 нови случки, сложил съм им заглавия като малки разкази и обособени в четири книги под общото заглавие “Увалийски закачки”. Отделно една книга “По вървището” с двадесет и две идилии и десет легенди. Паралелно с това съм съставил един речник, който съдържа повече от петстотин думи, неправилно отнесени ударения, чуждици и заемки от английски, френски, руски, гръцки, арабски, от персийски произход и най-вече турцизми, които така са се

враснали в увалийския език, че само етимолог-специалист може да докаже значението и произхода им. Този речник за район е единствен в България.

Предвид нарушената традиционна връзка между поколенията, искам да отбележа, че ако моето творчество, колкото и скромно да е то, играе ролята на диалог на приемствеността, бих бил дважди и трижди щастлив. Впрочем, каквото съм искал да кажа до сега, съм го казал по най-удачния за мене начин. Остава Вие да ми кажете колко съм успял?!

авторът

АВТОБИОГРАФИЧНО

Казвам се Йовчо Вългена. Моето село граничи с двете Терфенлии, малка и голяма; ала нямам роднини с крадикончетата, които са известни в цялата Ува. Аз уж съм вълген, пък ми викат женкаря. Това не е точно така, ама иди запуши устите на хората. Кажат ли на някое куче бясно – убиват го. Затова хората ми знаят и зъбите. Нищо скрито в село не остава. Всичко се знае. И като учител много често оставах в училището да проверявам тетрадките на децата. Оставах и други колеги. Веднъж беше жената на бирника. А тя, млада и хубава. Колкото работихме – работихме, решихме да си ходим. Тя стана и тръгна към вратата, а аз угасих лампата. Само след миг почувствах прегръдката ѝ и веднага започнах да я опипвам, чувствайки се поласкан. Тя мълчеше и аз най-делово показвах какъв мъж съм. Беше тъмно и никой не ни видя. Пък аз нали не съм такъв човек, ама бях подведен, но не се изложих – опраших я добре.

Още не беше се разчуло из селото, когато същото се повтори и с друга учителка. Тя беше по-възрастна, разбираше от тея работи и умееше да пази тайна. Ама аз не съм такъв чилияк, бре. Просто бях принуден да се доказвам като мъж. А казано честно – харесваше ми. Започнах да поглеждам и към жената на попа. Тя беше много изискана. Обличаше се с купешки дрехи. А отдолу – меко и гладко бельо. Тук приложих друг метод. Отначало виках родителите да идват при мене за индивидуална работа – и в делник, и в празник. Беше след Димитровден, когато поредното доказване щеше да бъде пред попадията. Кой ти е предполагал, че тя била много мераклия. Още щом ѝ отворих дума, и тя се съгласи, гачи само това е чакала. Сарандисах я харно. Ама когато жена та хареса, тя тръгва подире ти. Хамен да хлътна при един случай, след което прекъснахме завинаги. Аз не съм таков чилияк, ама ха де. Пъстър свят. Млад бях, аджамия, ама силен и як – трудно ми се устояваше. Такъв бях – повтарям го – наивен. Сега и да ма молят – не ща, защото освен да се изложя, както и да си разваля онази, хубавата бележка. Сега съм вече грохнал старец, с

прилично поведение, но приказката женкар върви след мене, като сянката ми. Дори ми е много трудно да обяснявам на внуци и правнуци какво означава думата женкар. Пък ако е това биография, здраве му кажи...

АРМАГАНЪТ

Зетят на Вълкан Тоню имаше лошия навик да се заяжда с хората и ей за какво те не го тачеха. Захваналите се с него най-често стигаха до големи неприятности. Не рядко пререканията им стигаха до физическа разправия. Неговата жена Мара често го гълчеше за този му кусур в характера, но той и нея не жалеше и понякога си го изкарваше на нея.

В канцеларията на ТКЗС Тоню пак се маразеше – този път с полския. Той искаше да го разяри и чак тогава щеше да му каже какво мисли за неговата работа. И щом настъпи кулминацията, Тоню каза:

- Какво вардиш толкова, ва пазачо, та да не мое чилиак да припре до твоето владение. Ако искаш да знаеш, не се е родил още пъдар, който може да опази поверената му собственост. Доколкото зная, бостан вардиш. Наскоро ша та посетя, ама в някой сънлив час. Една каруца карпузи ми стигат.

- Ти опитай само, пък ша видиш кон боб яде ли. Наеш ли как ша ти надупча потурите, че да ти се виждат срамотиите чак.

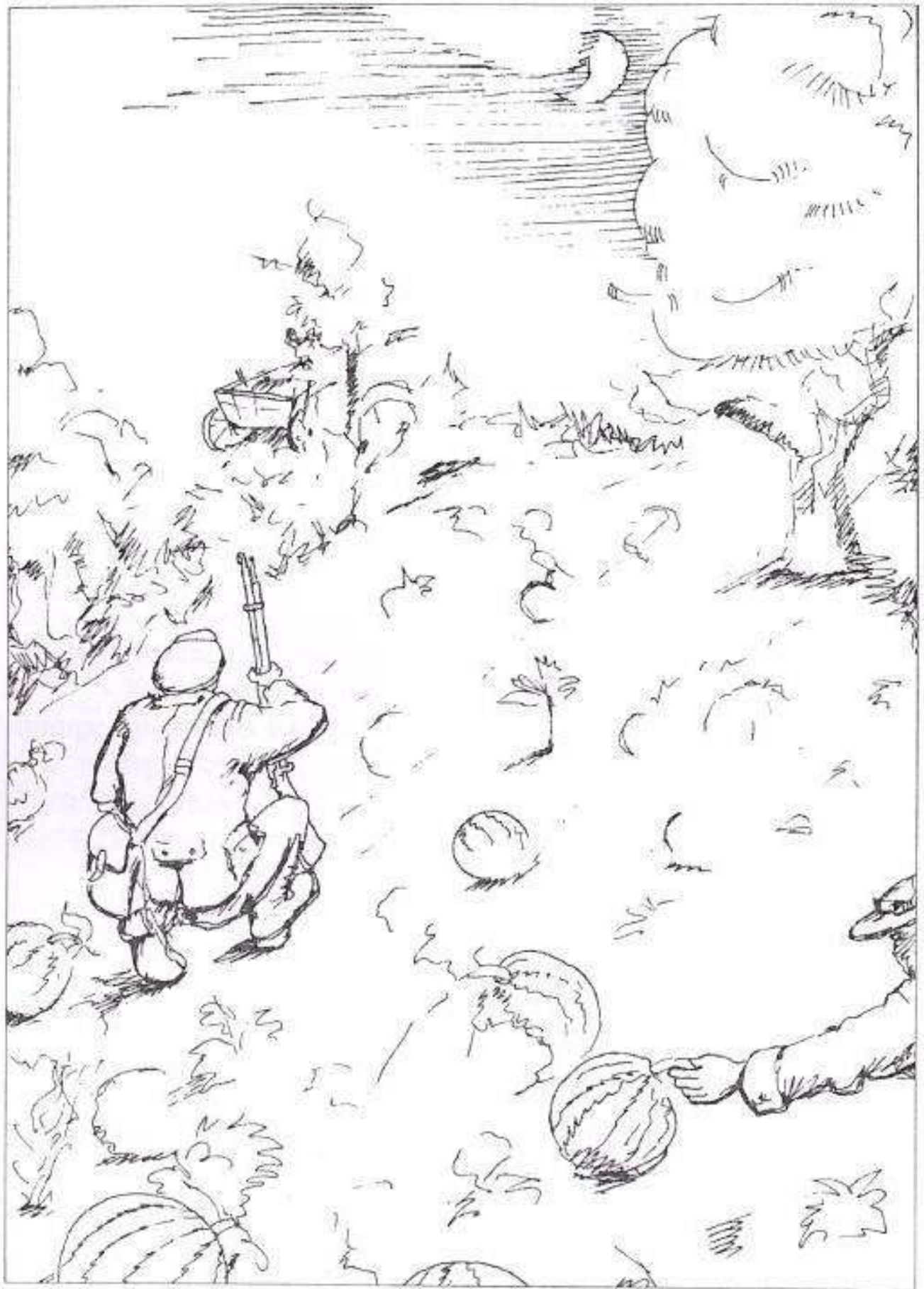
- Ша-ша, ама аз там ли ша бъда?

- Нощно време на никого не прощавам. Стрелям на месо, макар и да не е за ядене.

- Както се разбрахме, бай пъдарино, скоро ша та посетя. Стягай джепането.

Минало седмица. Тоню накарал сина си да впрегне каруцата и да тръгне за бостана откъм най-неочакваната страна. Като отвреме навреме спира, пак потегля, но да не се доближава, а само да създава заблуда, че крадецът, който и да е той, много внимателно се приближава до бостана за кражба. “През това време аз с магарето ша мина на противоположната страна и

докато ти го заблуждаваш, ще напълня чувала и дисагите и хай към село. Ти се помотай още малко, хлопай в близост до бостана и изведиъж обърни каруцата, поспри са за малко и после – дим да та няма. Аз вече ша съм в селото пред вратата на председателя. Ша му оставя чувала, а с дисагите у нас. Рано сутрин – та да мисли и разсъждава кой и по какъв повод му е поднесъл този голям армаган...”

БЕЗ ДОСАДА

Случи се така, че съпругата ми, спестявайки по някой лев, ми поднесе изненада. Един ден се звъни на пътната врата. Учудва ме настоятелното звънене. Излизам, за да проверя. Жена ми пристига с такси и бърза да ме уведоми, че е закупила нещо, което много ще ме зарадва. Гледам – на кашона наисувана чаша.

- Брей, мисля си аз, най-после тя ми е купила нещо специално за пиене и не проумявам какво друго може да бъде. Забелязала учудването ми, настоява:

- Хайде внасяй го вкъщи и се пригответи за изненадата.

Понапънах се – вдигам го – тежко. В хола, с треперещи ръце разфасовам покупката. Оказа се нов цветен телевизор – последен модел. Жена ми, ухилена както никога, ме съветва да го сложа на масичката, която неотдавна беше закупила, и да му дам ряз.

Аз онемях – толкова скъпа вещ. Мислех, като има чаша на кашона, ще е нещо за пийване. Пък за телевизор – не донуцах. И все пак, взех две чаши, напълних ги с минерална вода и вдигнах моята за тост. Честитих новата придобивка и отпих от питието, после си взех каскета и отидох до кварталната кръчма да си пийна стотина дряма ракийца, защото мезето вече го бях взел. И ей ма, така до пладне. Когато се прибрах вече, вървяха по първа програма новините. Говорителят съобщаваше за предимствата на последния модел телевизори. Седнах на дивана, жена ми поднесе чаша кафе, което ми даде навреме и точно както го обичам. Него и жената аз не ги делях. Те винаги могат да ме изненадат и то приятно. Вечерта съпругата ме прегърна по младежки, както някога – топло и силно и внимателно ме помоли да си честитим новия телевизор по свой начин, като съпрузи. Не отказах, защото съм още млад и силен, пък тия неща не са ми досадни. Съгласих се и ние се сплетохме в семейни боричкания и за още незакупените домашни вещи. Ето кой прави нещата красиви и практични. Нека я има – съгласен сте, нали?!

БАТЕ МНОГО ПОСТРАДА

След 1989 година, в новото време, хората, които имаха спестени пари, се нахвърлиха слепешката на частния сектор. Едни купуваха добитък, крави, прасета, овце, движимо и недвижимо имущество с цел по-скорошното многократно възвръщане на вложените капитали.

Шайката беше един от тях. Направи ферми за крави, овце. Отначало закупи по-малко бройки и за няколко години кравите станаха сто, а овцете триста. Тичаше човекът. Ангажира всички членове на неговото семейство. Брат му нямаше възможност за нещо повече от няколко овце, само за свои нужди.

За кратко време Шайката трупаше пари и опит, докато един ден пропичия. Бяха му откраднали три крави и десет овце. Крадците бяха роми и не пропуснали и неговия брат.

Частниците започнаха да се снабдяват с оръжие, бодигардове. Засилиха охраната на животни и реколта. Ставаше страшно и опасно. Посягаше се на личните дворове – хората се страхуваха от посегателствата им.

Братът на Шайката не пропусна да изрече съжаление от това, което се беше случило с животните на преуспяващия вече бизнесмен.

- Горкият ми брат, три крави и десет овце му откраднаха. Само той знае как ги е прежалил.

- Че колко крави и овце имаше във фермите? – уж неосведомен попита Кучешкия зъб.

- Сто крави и повече от триста овце.

- А ти колко имаш? – отново небрежно продължи неговият съсед.

- Четири!

- Тъй ли, че ти си пострадал повече бре, комшу, значи сега имаш само три. А знаеш ли за всеки празник Шайката по колко колеше? Толкова, колкото имаш ти сега...!

ВЪРШИТБА

Наближаваше краят на жътвата и началото на вършитбата. Ставри се гласеше да закупи диканя, ако няма кой да накове старата с нови кремъни. Незнайно как, но щом се върна от Ксанти, вече имаше нов ратай на име Радост. Той беше почти дете, едва дванадесетгодишен. Леля Стана много се зарадва, защото те още нямаха деца и къщата им беше празна. Тя го настани в кирпичената салмичка, като му сложи един стар дървен креват, застла го със сламен дюшек и поизносено чердже за завивка. В продължение на четири години те се грижиха за него и се радваха да го виждат как расте и възмъжава. Беше много послушно дете. И когато стопанката го повика да се качи при нея, на новата диканя, момчето сияеше от щастие. Тя вече го обичаше. Милваше го като свое.

Ставри му махна с ръка и Радост с момчешката си пъргавост припна пред него. И тръгнаха към мазето. Там той отрязва резен диня за него и още един за стопанката им. Леля Стана още повече се зарадва, защото то правеше всичко без уговорки и с мерак. И така, година след година, момчето стана младеж, младежът – мъж. Красивата му глава се дооформяше с остро наболи мустачки. Вече вадеше вода от кладенеца с лекота, после се обливаше до кръста и тялото му блестеше на слънцето като бакър.

Тази година двамата, той и стопанката, щяха да извозят снопите, които съхнеха, наредени накръстци в голямата нива в Боаза, и по-малките пръснати из къра. Първата сутрин леля Стана впрегна воловете и повика момъка да става, защото слънцето ще ги стигне по пътя. Кожкото и да му се спеше на Радост, чул повика на леля Стана, скокна и за кратко време беше готов. Воловете дръгнаха трмаво колата и тя захлопа по селския път. Полето се събуждаше. Зорницата им намигна със сънливия си поглед и разбуди и без това подранилите пилци, които незабавно започнаха своя утринен ритуал. Преминаха Сухата река и навлязоха в голямата нива, която даваше половината от цялата им реколта.

- Стой! – нежно, но повелително каза леля Стана. Добичетата покорно спряха до първия кръстец. Наоколо ухаеше на печен хляб. Утрото беше неопишимо свежо и красиво. Леля Стана взе диметната торбичка, в която бе сложила стомничка вода и пише ракия, което поднесе на Радост.

- Пийни глътка, момчето ми, за чейря и кураж. Виждам те вече пораснал, а още с връв си вързваш потурките – и тя дръпна вързулката и те се свлякоха до коленете. Момъкът се смути, засуети се и понечи да ги вдигне, но стопанката не му позволи, като го прегърна здраво и го притегли към себе си.

- Ама, аз съм чирак. Не ме срами. Сигур не е това, което ме смушава.

Стопанката го привлече към кръстеца и го повали на земята. А тя беше много млада и силна. Имаше ханш като ясла и можеше да предизвика най-заспалия мъж. И докато Радост се опомни, тя вече беше легнала под него с разтворени крака и делово започна да му подсказва неща, които младият човек нито знаеше, нито пък беше правил. Изведнъж той почувства топла влага, която обливаше мъжкото му достойнство с неизвестно дотогава състояние и съвсем наскоро почувства, че нещо напират у него и понечи да се отдръпне, но леля Стана го прихвана още по-здраво с двете си ръце през кръста и започна да го тегли силно към себе си, да го отдалечава и това се заповтаря до примаяване. А той беше навлязъл толкова дълбоко в нея, че тя едва удържаше дъха си. Съвсем накрая изохка толкова силно и Радост се изплаши, но се задържа така, защото му стана много хубаво. Беше объркан и се срамуваше да погледне господарката си...

...Вече бяха станали и тя му подаде отново павурчето с ракия.

- Пийни! Сега вече можем да започваме да товарим. И когато в чига бяха наредени снопите и трябваше да тръгват, леля Стана се доближи до младия мъж, прихвана го пак през кръста и той не се противи, защото вече знаеше защо тя се държи така с него. Че като започна едно лудо блъскане, клатене, та стърнището заприлича на място, върху което бяха танцували самодиви – досущ отъпкан харман.

... Едва ли бях достатъчно съпричастен към хората от този край, към усилията им да оцелеят и изплуват на повърхността на тази мътилка, която ни поднесе промяната от 1989 година. Няма да остана единственият съдник на това време, за което ще се говори и пише много и много, вече като едно отминало зло. Но, това не е моята задача. Всичко, което съм успял да напиша, е старателно и подробно проучено и реално изложено. Но, за голямо съжаление, то не е всичко. Просто не е възможно да се изчерпи целият ресурс от случки, които са в изобилие в този район. Това, което ви поднесох, не е нито класика, нито някакъв шедьовър, а малки бисери от огромния каталог на безценни камъни.

Тази, пета поред книжка, връща хората назад във времето, което ги е съхранило за поколенията, за да ги дари с експресивност и доброта ...

СЪДЪРЖАНИЕ

Уводна	-1
Автобиографично	-3
Армаганът	-4
Без досада	-7
Бате много пострада	-8
Вършитба	-9
Властта на изконните неща	-11
Дали е прав селският зевзек	-12
Да го макар, дано	-13
Диалог	-14
Забележката на зетя	-15
Забравил съм си долните гащи	-16
Забравих да си извадя писалката	-17
Започвам да са наядам	-18
Кърдисване	-21
Конският доктор	-22
Левират	-25
Лъже, г-н поручик	-26
Малка сладка тайна	-27
Молебен за дъжд	-29
Менюто	-29
Ново кръщение	-31
Нали си е мойо	-32
На междата	-33
Образът на увалиеца в анфас	-36
Продан	-37
Сребърното вретено	-38
Стар ли - не ща го	-39
Съпружески съвет	-42
Тройката	-42
Тримата господари на селото	-43
Т ва е друго нещо	-46
Хайди, де	-46